

Köpeczi Bócz Edit

Vatikán szolgálatában

(Szabó Ferenc SJ
A Vatikán keleti politikája közelről
című könyvéről)

Szabó Ferenc SJ, zalai születésű szerzőnek a tavalyi év végén jelent meg *A Vatikán keleti politikája közelről – Az Ostpolitik színe és visszája* című, legújabb könyve, a Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya és a L'Harmattan Kiadó gondozásában.

A könyv ajánlóí között megtalálhatjuk Bábel Balázs kalocsai-kecskeméti érseket, de a többszörösen kitüntetett szerző művére a történészek is felhívják a figyelmet.

Dr. Bánkuti Gábor, egyetemi adjunktus írta: „Szabó Ferenc Magyarország és a Szentszék kapcsolatainak egyik koronatanúja, írása komoly érdeklődésre tarthat számot. Könyve egyszerre megbízható szakmunka és izgalmas memoár...”

A Vatikáni Rádió szerkesztőjeként huszonöt évig működött Rómában, de a különböző delegációk tolmácsaként, közelről is megismerhette az Ostpolitik (keleti politika) kényes témáit. Miklós Imre, az Állami Egyháziügyi Hivatal vezetője, majd Kádár János 1977-ben tett látogatása alkalmával a diplomáciai tárgyalások tolmácsa volt, a pápa és Magyarország vezető személyiségei között.

A kulisszák mögé látva, a saját tapasztalatait, ismeretanyagát és a nemzetközi szakirodalmat is felhasználva ismerteti a tényeket, amelyek mindeig ideig nem kerültek publikálásra. Átfogó és alapos elemzésével tárja elénk a Vatikán és a kommunista országok közötti párbeszédet és annak kritikus pontjait.

Ma már világszerte ismerik a kommunizmus bűneit, de a hiteles történelemíráshoz fontos az eredeti dokumentumok feltárása. A szerzőtől az

alábbiakat olvashatjuk: „Az én nemzedékem átélte a Rákosi-korszak diktatúráját és vallásüldözését, az 56-os forradalmat, majd annak leverését, én ezután kerültem külföldre. Megdöbbenő volt tapasztalnom, hogy a belgák, a franciák és az olaszok milyen távolról és hiányosan ismerik a kommunizmust, a közép-kelet-európai elnyomott országok helyzetét.[...]”.

A könyvben említésre kerül XI. Pius pápa, aki *Divini Redemptoris* kezdetű körlevelében már 1937-ben ízekre szedte a kommunizmus tanait. Közép-Európát és a keleti országokat a második világháború után a szovjethatalom vette irányítása alá. Az egyházak elleni durva és alattomos támadások, sorozatos gyilkosságok napirenden voltak. A könyv kiemelten fontos fejezete az I. rész, *„Párbeszéd az ateistákkal – harc az ateizmus ellen”*, ahol megismerhetjük a keleti politika hátterét, mérlegét, valamint a kialakult posztmodern individualista társadalomban a tömegek közömbösségét. Megismerhetjük továbbá azon egyházi és világi személyeket is, akiknek nem csak fontos szerepük volt, hanem egyben meghatározó alakjai voltak a keresztény-marxista párbeszéd kibontakozásának.

A XXII. János pápa 500 év után összehívta a II. Vatikáni Zsinatot, majd befejezését követően elkezdődött a katolikus egyház mélyreható reformja, amit VI. Pál pápa tovább folytatott. A szerző részletesen ismerteti a Vatikán „keleti politikáját”, külföldi és hazai levelek, iratok hivatkozásaival. Érdekessége a tartalmas idézetanyag, amely átfogó képet rajzol a gyorsan változó

helyzetről, az olykor meglepő események hatásairól, az Apostoli Szentszék és a magyar kommunista rendszer kapcsolatáról.

Az Ostpolitik egyik kiemelt konzultáció-sorozata, többek között, a „Mindszenty-ügy” megoldására irányult. Ismerteti a magyar-vatikáni 1964-es részleges megállapodást és kitér arra is, hogy Mindszenty Józsefnek miért kellett elhagynia hazáját. Minden fejezetben olvashatunk Magyarországot utolsó hercegprímásáról, a róla kialakult, néha szélsőséges vélemények tárgyilagos mérlegeléséről. De élénk tárja a bíboros Pázmáneumban eltöltött utolsó négy éve alatt kiadásra szánt és megjelent írásainak jegyzékét és azok jelentőségét, tevékenységének nemzetközi visszhangját is.

A Vatikán nem akarta elveszíteni a keleti országok egyházait, ezért diplomáciai tárgyalások által próbálta befolyásolni a kommunista vezetőket, kényszerűségből elfogadva szempontjaikat a püspöki kinevezésekre. A szerző minden oldalról körüljárja az ún. „reálpolitikát”, de ismerteti annak az alapvető hibáit is. „A Szentszék képviselői nem ismerték meg kellőképpen az egyház elnyomásának tényeit” – olvashatjuk, tehát az egyezkedés nem a realitás talaján folyt.

Mindszenty József személyesen átélte az elnyomó hatalom diktátumait. Amikor 1971-ben hazája elhagyására kényszerítették, nem hallgathatott az igazságról. A bécsi Pázmáneumból elküldte a vatikáni államtitkárságának a *Pro memoria* című írását, amelyben részletesen leírta véleményét az Ostpolitikról. Kiemelte: „Kötelességemnek érzem, hogy az Egyház érdekében kifejtsem észrevételeimet a Szentszék politikájáról a kommunista országok felé, speciálisan Magyarország felé.”. Továbbiakban rámutat arra, hogy a tárgyalások eredménytelenek maradnak akkor, ha nem kerülnek nyilvánosságra a háttérben történő durva és kegyetlen megtorlások, igazságtalan bántalmazások: „[...] Miközben a Szentszék tárgyal, a rendszer ismételten pereket konstruál papok és világiak ellen, „összeesküvés”-nek, „tiltott szervezkedés”-nek minősített hitoktatás címén. Úgy tudom, hogy a Szentszék nem tiltakozott a nyilvánosság előtt az ilyen perek ellen, hanem megelégszik azzal, hogy élőszóval vagy írásban jelenti be érdeklődését vagy tiltakozását a

magyar szerveknél. Az ilyen lépésről természetesen senki sem szerez tudomást, a rendszer pedig, amint a tények bizonyítják, folytatja elnyomását, mintha mi sem történt volna. [...]”.

Egyes vatikáni diplomaták és egyházi vezetők szerint azonban nem vértanúkra, hanem „reálpolitikuskokra van szükség”, ezért elkezdődött a „keresztény-marxista” párbeszéd kibontakozása. Ezzel nem mindenki értett egyet. Mindszentyt kívül mások is hangoztatták, hogy az Istent tagadó, ateista rendszerrel nem érdemes párbeszédet folytatni, mert az ideológiájukat úgysem fogják megváltoztatni. Ennek hosszabb távon csak a kereszténység meggyengülése lesz az eredménye.

Igaz, hogy hazánkban is fennhangon hirdették a vallásszabadság szólamait, ugyanakkor durva üldözést folytattak a hívő emberek ellen, a szabad vallásgyakorlás valójában nem létezett... 1951-ben létrehozták az Állami Egyházügyi Hivatalt, melynek a célja az ateista nevelés megteremtése, a hívők és lelkészek megfigyelése volt a szervezett ügynökökön keresztül. A keresztény hitet mindvégig tudománytalannak tartották, amely gátolja a tudásalapú társadalom felépítését. A marxizmus-leninizmus tanításait az egész társadalomra rákényszerítették.

Az 1978-ban pápává választott Karol Wojtyła, a kommunizmust átfogóan ismerő II. János Pál, tovább folytatta a keleti politikát, de mégis személyével egy új korszak kezdődött. Nemzetközi tevékenységét az egész világ elismeréssel fogadta, így a kommunista államok vezetőinek már sokkal nehezebb dolga lett a tárgyalások során.

Szabó Ferenc SJ. gyakran volt a pápa tolmácsa, akit többször tájékoztatott Magyarország kulturális és vallási helyzetéről, de segítségére volt akkor is, amikor a pápa hazánkba látogatott.

II. János Pál a kereszténységet védte és az Evangéliumot terjesztette világszerte. A kommunista tanokban hívő emberek millióit a krisztusi hit útjára terelte. Fontosnak tartotta, hogy felhívja a magyar püspökök és a papság figyelmét arra, hogy a hitoktatást minél szélesebb körben végezzék, mert a hatalom, közvetett és közvetlen módon, igyekezett megakadályozni a hittanbeírásokat. A politikai agitáció minősíthetetlen eszközeit használták fel, hogy a

II. János Pál
pápa és
Szabó
Ferenc SJ

szülőket kényszerítsék: gyermekeiket ne írassák be hittanra, s a csökkenő létszámra hivatkozva, elutasítsák az ilyen jellegű kérelmeket. A pápa jól ismerte a kialakult helyzetet, ezért levelet küldött a magyar hatóságoknak. „Legfőbb óhajomat fejezem ki, hogy a katolikus szülők, élve a törvényes rendelkezések által biztosított lehetőségekkel, kérjék gyermekeik számára az állami iskolákban tanított vallásoktatást, hogy így a gyermekek előrehaladhassanak lelki képzésükben. Szilárd meggyőződésem, hogy a fiatalok katolikus hite iránti tisztelet – egészen addig, hogy beleegyeznek a hitre való nevelésbe, a hit megerősítésébe, szabad kifejezésébe és gyakorlásába – biztosan tiszteletére válik a polgári hatóságoknak is.”

A levelet a szerző fordította olaszról, amit a pápa aláírt. Itthon azonban a hitelesszöveget átalakították, hogy ne az eredeti kerüljön a nyilvánosság elé. A pápai levél néhány „kívánalmának” élet lefaragták, mielőtt a sajtóban közzé tették volna. Szabó Ferenc SJ az élő tanú, aki erről az incidensről is beszámol. Több esetben írói párbeszédet folytat másokkal, esetenként kritikai megjegyzésekkel tarkítva. Végül az alábbiakban foglalja össze az Ostpolitik mérlegét:

„A kommunista rendszer idején a diplomácia egyháza mellett létezett a vértanúk egyháza, amelyet egy idő után mintha feledtek volna az Ostpolitik egyházi képviselői. Erről a kettősségről nem feledkezhet meg a tárgyilagos történetírás. És fejet kell hajtanunk a kommunizmus áldozatai, a hősiés hitvallók és vértanúk emléke előtt, akik szenvedésükkel tettek tanúságot az Igazság, Krisztus mellett. Nekik szól a Mester ígérete: „Boldogok, akik üldöztetést szenvednek az Igazságért (Krisztusért), mert övék az Isten Országá.” (Mt 5,10).

Az izgalmas fejezetekben feltárul a kereszténység harca az ateizmus ideológiájával, az egyik oldalon a békességre törekvés, míg a másik oldalon csak a hangzatos propaganda szövegek és a végeérhetetlen agressziók. A vértanúk egyházának bizony nagyon sok áldozata van, akikről csak keveset, vagy egyáltalán semmit nem tudunk. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a történelmi dokumentumokon túl, élő személyek tanúsága által is megelevenedjenek a múlt eseményei. Szabó Ferenc SJ. múltfeltáró tanúságtétele ezért megkerülhetetlen.

*(Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya –
L'Harmattan, 2012.)*